

ePooki

2/2009 - Namibian laaja taivas ja leijonien ulvonta - ulkomaankokemus edistää monikulttuurista koulutusta

Kirjoittajat: Nissilä Säde-Pirkko, sade-pirkko.nissila@oamk.fi | Näytä laajemmat kirjoittajatiedot

Julkaistu: 13.5.2009 | Tiivistelmä

[Artikkeliin viittäminen](#) | [Metatiedot](#) | [Julkaisu pdf-muodossa](#) | [Kommentit \(0 kpl\)](#)

Kokemukset eri kulttuureista tuovat opettajalle osaamista, kun omat uskomukset, asenteet, tiedot ja taidot joutuvat murrokseen. Monikulttuurisissa ohjaustilanteissa toimimista auttaa, kun tiedostaa ja tuntee kulttuurieroja sekä toisten tapoja ilmaista tunteita. Opettajat ovat avainasemassa kulttuurien välisen kommunikaation ja tunteiden avaajina.

Kokemukset vieraista kulttuureista ovat olleet monien opettajan monikulttuurisuutta tutkivien mielenkiinnon kohteena^[1]. Tässä artikkelissa tarkastellaan opettajaksi opiskelevien kokemuksia ja niihin liittyviä pohdiskeltavia päätelmiä vieraasta kulttuurista sekä arvioita omien asenteiden ja minäkuvan muutoksessa.

Artikkelin aineisto koostuu vuosina 1999–2008 Oulun seudun ammattikorkeakoulun ammatillisessa opettajakorkeakoulussa opiskelleiden kirjoitelmista, joissa he kuvailevat kokemuksiaan vieraassa maassa. Analyysiä varten laajasta aineistosta on otettu satunnaisnäyte, kymmenen pituudeltaan 6–17 sivuista kirjoitelmää, joiden aiheena olivat työ- tai opiskelukokemukset vieraassa maassa. Kokemuksen pituus vaihteli puolesta vuodesta 17 vuoteen. Opettajaopiskelijoita pyydettiin kirjoituksessaan pohtimaan kokemuksiaan vieraassa maassa, kuvailemaan esimerkkitapauksia ja avainkokemuksia sekä arvioimaan itsessään tapahtunutta muutosta. Vastaaajien koulutustausta vaihteli ylemmästä korkeakoulututkinnosta tohtorin tutkintoon.

Tutkimuksessa selvitettiin

1. Miten tutkittavat näkevät oman minäkuvansa, ammatti-identiteettinsä tai asennoitumisensa muuttuneen kokemusten seurauksena?
2. Mitä tunteita he tunnistivat kokemuksensa aikana ja miten he arvioivat niitä jälkeensä?
3. Miten he kuvailevat valmiuksiaan kohdata maahanmuuttajia tai erilaisuutta kokemuksen jälkeen?

Opettajaopiskelijat keskittyivät kuvailemaan lähtötilannetta ja vieraassa kulttuurissa koettua sekä arvioimaan asenteita ja näkemyksiä koetun jälkeen. Eniten lausumia liittyy Suomesta lähtöön ja uuteen kulttuuriin tulemiseen. Tämä on ymmärrettävä siltä pohjalta, että toisen kulttuurin piirteistä tulee tietoiseksi vasta, kun ne rikkovat oman kulttuurin normeja. Monet asiat käsitellään kulttuurierojen kautta.

ARTIKKELIT

13.5.2009
2/2009 - Namibian laaja taivas ja leijonien ulvonta - ulkomaankokemus edistää monikulttuurista koulutusta

RAPORTIT

JULKAISUPERIAATTEET

OHJEITA KIRJOITTAJILLE

JULKAISUNEUVOSTO

ARTIKKELIHAKU

hakusana

Ilmoittaudu
ePookin
julkaisujen
arvioitsijapankkiin

Henkilökunnan
JULKAISU-
REKISTERI

Kuva 1. Lähtemiseen liittyy intoa, uskallusta ja odotusta uusista kokemuksista. (Kuva: Sirpa Ahvenlampi)

Afriikka elää vielä tänäänkin minulle

Koska kaikilla tutkituilla muutto vieraaseen kulttuuriin oli vapaaehtoista, heillä ei ollut lähtökulttuurista kumpuavia ennakkoluuloja yleisesti. Tosin Aasiaan vuosiksi muuttava kirjoitti, että *"(muuttoon) liittyi ainakin siihen aikaan valtavia ennakkoluuloja"*. Jälkeenpäin hän totesi, että *"on käyty noin kerran vuodessa verestämässä muistoja ja joka kerta poikamme on kuin kotiin tulisi ja suunnittelee pois lähtiessä jo uutta reissua"*.

Edellä oleva on esimerkki siitä, miten lievä vähättely muuttui hyväksymisen kautta sopeutumiseksi²¹. Lapsella toisen kulttuurisen identiteetin muodostumiseen oli aivan erilainen tilaisuus, koska hänellä oli vain vähän kokemuksia lähtökulttuurista.

Australiaan lähtenyt henkilö joutui kohtaamaan työssään paljon aasialaisia, mihin hän ei ollut osannut ennakkoon varautua: *"(...) monista itäisistä maista tulleiden kanssa työskennellessä heidän kulttuuritaustansa täytyy ottaa huomioon monissa asioissa, joka varsinkin alussa aiheutti vaikeuksia."*

Järkyttäviä kokemuksia oli henkilöllä, joka oli kaksi vuotta Afrikassa sotaan valmistautuvassa, juuri edellisestä sodasta toipuneessa maassa. Hän oli alkuun täysin ihastunut kaikkeen, mitä kohtasi ja koki. Hän tutustui ihmisiin ja uteliaana mielellään jutteli heidän kanssaan. Vielä vuosien jälkeenkin hän katuu, että lapsellisessa uteliaisuudessaan ja kontaktihaluisuudessaan tuli aiheuttaneeksi viiden lapsen äidin kuoleman. Äiti ammuttiin, koska oli pitänyt yhteyttä ulkomaalaiseen.

Edellä kerrotussa tapauksessa alun ihastus muuttui realismiin heräämisen kautta sopeutumiseksi. Kohdekulttuurin arvostus sinänsä oli korkea koko ajan, mutta realistiset mahdollisuudet "tulla afrikkalaiseksi" romuttuivat. Afrikkalaiseen heimokulttuurin maailmankuvan rakentaminen oman pään sisään ei voinut tapahtua parissa vuodessa. Toinen Afrikassa työskennellyt, joka oli lähtenyt kohtaamaan uutta maata täynnä uskoa omiin kykyihinsä, piti kokemuksiaan myönteisinä ja oppi paljon kulttuurikokemuksistaan: *"Namibian laaja taivas ja leijonan ulvonta, tanssiminen paikallisten nuorten kanssa nuotion ympärillä sekä toinen toistaan seuraavat pettymykset ja onnistumiset muovasivat ulkomaanjaksostani kokemusrikkaan, opettavaisen ja värikkään. Afriikka elää vielä tänäänkin minulle monella tapaa."*

Vierasta kulttuuria vähättelevää lähestymistapaa ei esiintynyt kenelläkään kirjoittajista kotiinpaluuvaiheessa. Realismia sen sijaan oli monissa kirjoitelmissa. Yhteisenä kokemuksena tutkituilla henkilöillä oli, että toinen kulttuuri ei ole toista parempi. Kaikkia kulttuurilla selitettäviä asioita ei myöskään tarvitse hyväksyä.

Varsinaisesti kulttuurisokista kirjoitti vain muutama. Naisupseeri joutui sota-alueelle ja sen seurauksien keskellä sanoo kokeneensa kulttuurisokin: *"joka puolella oli raunioita, rypälepommin tytärämmuksia ja yllätyksellisiä hyökkäyksiä."* Todellinen kulttuurisokki johtaa lähes toimintakyvyttömyyteen.

Kun uutta kulttuuria lähestyttiin havaittujen erojen ja vertailun kautta, opittiin myös omasta kulttuurista jotain. Australiassa opiskellut totesi, että puolen vuoden jälkeen hän oli ehtinyt tiedostaa vasta ulkoiset erot, mutta ei vielä sisäisiä. Yleisiä olivat toteamukset, että *"ihmiset ovat samanlaisia kaikkialla"* tai että *"löytyi uusi asenne: no worries"* tai että *"aluksi itseluottamus oli koetuksella, kun täytyi kyseenalaistaa aikaisempia itsestäänselvyyksiä ja pääsi sitä kautta pois mustavalkoisuudesta"*.

Kulttuurierot koettelivat myös tunne-elämän vakautta. Jos tilanteisiin pystyttiin sitoutumaan tunteen tasolla, kulttuuri omaksuttiin helpommin. Erilaisuuden kokemukset ja ennakkoimattomuus koettelivat aluksi turvallisuuden tunnetta. Sopeutumisprosessista kertovat seuraavat saman henkilön kertomuksesta poimitut sitaatit: *"Aluksi paikallisten välinpitämätön ja jopa työkeältä tuntuva tapa kohdata ulkomaalaisia tuntui turhautavalta, varsinkin kun itse janoisin uusia kokemuksia ja tuttavuuksia (...) Kaikki tunteet ja tapahtumat koin täydellä volyyminä ja mieliala heittelehti"*

laidasta laitaan jopa saman päivän aikana. Ehkä näiden kokemusten käsittely vaati itsessä olemista tavallista enemmän. (...) (...) vaikeaa oli myös se, ettei mikään tuntunut välillä toimivan (...) Alussa nämä arkielämän pienet vastoinkäymiset paisuivat helposti turhankin suuriin mittasuhteisiin ja ärsyynnyin niistä todella helposti. Ajan mittaan (...) siitä olikin lyhyt matka seuraavaan vaiheeseen eli kaiken latvialaisuuden ylistämiseen sekä kulttuuriin ja perinteisiin uppoutumiseen."

Jokaisessa kirjoittelussa oli edellisen kaltaisia aineksia. Vain sanat ja kuvausten pituus vaihtelivat sekä tarinan päätepieste eli kulttuuriin sopeutumisen aste. Kaikki eivät olleet yhtä paljon sitoutuneita kohdekulttuuriin kuin edellä mainittu kirjoittaja. Tavallisempia olivat lausahdukset: *"ymmärsi konkreettisesti oman pienuuden ja eriarvoisuuden ja tuli kärsivällisemmäksi ja rauhallisemmaksi kuin ennen" tai "pelko ja ennakkoluulot sekä toiseuden tunne muuttuivat vuosien aikana, ja kotiinpaluu oli haikea".*

Tunnetasolle yltänyt kokemus jättää syvän muistijäljen, oli se tiedostettu tai tiedostamaton: *"Ulkomaankokemus on vaikuttanut muutenkin kuin vain olemalla kiva kokemus. Se on vaikuttanut ainakin siihen, mitä haluan työkseni tehdä ja miten suhtaudun työssäni tapaamiin ulkomaalaisiin."* Opettajalle tällaiset avainkokemukset ovat elintärkeitä. Opettajan toimintaa ajatellen niiden soisi olevan myönteisiä.

Suon, kuokan ja Jussin rinnalle Ahmed, Tatjana ja Khalid

Muutamit opiskelijat tiedostivat, kuinka tärkeää on kuulua johonkin saatuaan kokemuksia siitä, että heillä ei ollut aluksi oikein paikkaa yhteisössä. Monet kertoivat sitoutuneensa monikulttuurisuustyöhön loppuiksi, vaikka se edellyttäisikin uskallusta dialogiin toisen kulttuuriin kanssa.

Kuva 2. Erilaisuuden hyväksyminen on alku uudelle ystäväyhdelle. (Kuva: Sirpa Ahvenlampi)

Minäkäsitys ja itsearvostus ovat keskeisiä tiedostamisen kohteita käsitellyissä raporteissa. Ne ovat yleensäkin opettajaopinnoissa voimakkaan tiedostamisen kohteita [3], mutta ulkomaankokemukset aiheuttavat aina uuden arvion. Yhteistä kaikissa tutkimuksissa raporteissa näyttää olevan halu kokea ja oppia uutta. Useimmat kertoivat, että lähtövaihe oli täynnä intoa ja uskallusta. Alkuvaiheen hankeluudet pudottivat maanpinnalle tai koettiin jopa rasittavina. Sitä mukaa, kun oma paikka löytyi, itseluottamus palasi. Joidenkin kohdalla kokemus vahvisti suomalaista identiteettiä. Osa kertoi myös itsearvostuksen ja itseuskomusten lisääntyneen.

Uskallus ja luottamus ovat avainsanoja kertomuksissa. Itseäänselvyyksien kyseenalaistaminen edellyttää kulttuuriin oppimista ja siinä oman paikan löytämistä sekä rohkeutta ja itseluottamusta. Eräs Los Angelesissa arvostetussa työasemassa ollut opiskelija kirjoitti: *"Itsetuntemukseni vahvistui ja käsitykseni omasta minästä sai vahvistusta (...) Puhuin ja annoin ihmisille positiivista palautetta enemmän. Olin avoimempi ja en kokenut enää olevani ujo. Ennen tuota reissua suunnittelin vaurastuvani elämässäni. Koin rikkauten tavoittelun tärkeäksi. Reissu muutti minua siinä suhteessa äärettömän paljon. (...) Voin sanoa oppineeni näkemään ihmisen ulkokuoresta riippumatta ja arvostamaan sisältöä. Se elämäkokemus ja oppi, jonka sain reissussa, vastaa usean vuoden elämäkokemusta samassa ja tutussa ympäristössä. (...) Tulevana opettajana todennäköisesti kohtaan eri kulttuuritaustaisia ihmisiä. Pysin suhtautumaan kaikkiin tasa-arvoisesti, ymmärtävästi ja kiinnostuneesti."*

Yleisesti todettiin, että *"myös suomalaisen kulttuurin on oltava valmis muuttumaan, mukautumaan ja joustamaan. Suon, kuokan ja Jussin rinnalle on oltava valmis ottamaan Ahmed, Tatjana ja Khalid omien tarinoidensa kanssa"*.

Sosiaaliset suhteet olivat avainasemassa sekä minäkuvan muotoutumisessa että kulttuurienvälisen herkkyyden kehittämisessä. Kulttuuriset ennakkoluulot ovat väistä määttämiä [4]. Itsetunto, tietämys, arvot ja uskomukset kumpuavat kulttuurista. Toista kulttuuria tulee siksi kunnioittaa, koska sen edustaja on lojaali omalle viitekehykselleen. Kulttuurin sosiaaliset säännöt, jotka ovat yleensä yhteydessä arvoihin, voidaan oppia opettamattakin. Se taas edellyttää sosiaalista

kanssakäymistä.

Monikansallinen sosiaalinen ympäristö vaikutti sallivammalta kuin suppea yhden kulttuurin piiri. Jokaisen kansalliset tavat kyllä huomattiin, mutta ei paheksuttu. Tosin Englannissa pohjoismaisten uimahallikäyttö aiheutti hämmennystä, arabimaissa pohjoismaisten naisten vapaudet ja idässä miesten osallistuminen kodin ja lasten hoitoon. Amerikassa rahan vallan kyseenalaistaminen hämmästytti ja suomalaista suoruutta täytyi lieventää. Kokemukset paljastavat kulttuurisia eroja ja stereotyyppioita, joita tutkitut henkilöt kohtasivat.

Useimmille jäi ystäviä vieraaseen maahan, mikä teki paluun vaikeaksi. Toisaalta monet ovat vierailleet kohdemaassa usein jälkikäteen tapaamassa ystäviään. Kukaan tutkituista ei kokenut vieraan kulttuurin arvon laskua tai minimointia, mikä olisi voinut tapahtua, mikäli kohdekulttuurille myönteinen kehitys olisi pysähtynyt ja kääntynyt takaisinpäin kohti arvon kieltämistä. Tällaiseen olisi vaikuttanut keskeisesti epäonnistuminen sosiaalisten suhteiden luomisessa.

Aina saimme kutsuja koteihin - asenteella on merkitystä

Yhteisen kielen löytyminen ja kohdekulttuurin sosiaalisten sääntöjen oppiminen on yhteydessä viestinnän onnistumiseen. Matkailualan ammattilainen totesi, että kielitaito ja kulttuurikohtainen viestinnällinen osaaminen ovat tärkeitä yhteyden rakentumisessa. Aasiassa työskennellyt totesi, että toiminta vieraassa maassa perustuu henkilökohtaisiin suhteisiin, verkostoihin ja jatkuvaan yhteyteen. Täytyy oppia lukemaan pieniä signaaleja, jotta kommunikaatio toimii. Skotlannissa ollut taas totesi, että "(...) *meni ensimmäiset viikot aivan ummikkona – murre oli niin erilaista perusenglantiin verrattuna (...) jos toisen murretta ei ymmärrä, on parempi kysyä suoraan, että "voisitko toistaa" tai "sanotko toisella tavalla": vaarallisempaa on antaa toisen kulttuurin edustajan jäädä käsitykseen, että tuli ymmärretyksi, ellei tullutkaan. (...) Olen myös oppinut, että ulkomaalaisten seurassa pitää myös hymyillä enemmän ja yrittää keskusteluihin ujuttaa niitä pieniä täytesanoja, joilla osoittaa kuuntelevansa puhujaa (really, yes, I see...). Myös tilankäyttöä pitää yrittää sopeuttaa eri kulttuurien tapoihin jollain lailla, eikä säikähtää, jos vieraan kulttuurin edustaja tulee lähemmäs seisomaan puhussaan".*

Edellä mainittu välimatka puhujien kesken, valtaetäisyys ja aikakäsitys ovat niitä tekijöitä jotka ilmaistaan ja tulkitaan nonverbaalisti. Monia muitakin asioita voidaan viestittää ilman yhteistä sanallista kieltä ja luoda hyviä suhteita, kunhan asenne on oikea: "*Asuimme yhdessä näiden lähinnä ammattikoulupohjan omaavien mekaanikkopoikien kanssa ja heillä oli hyvin inhimillinen suhtautuminen paikallisiin ihmisiin ja he saavuttivat helposti ihmisten luottamuksen. Meidän pojat joiivat kaljaa paikallisessa baarissa (...) ja aina saimme kutsuja koteihin, meistä yksinkertaisesti pidettiin. (...) Nämä suomalaiset pojat näkivät Burundin mummeleissa oman äitinsä kuvan, ja suhtautuivat kunnioittavasti ihmisiin siellä. Myöhemmin olen tutustunut tällaisiin suomalaisiin perusjätkiin, jotka vailla kielitaitoa ja valmennuskursseja pärjäävät kaikilla maailman kolkilla ja kaikissa maailman baareissa vain sen takia, etteivät he ylennä itseään vaan osaavat luontevasti ottaa kontaktin paikallisiin ja pysyvät samalla tasolla heidän kanssaan. Kielitaidolla ei ole mielestäni niin suurta merkitystä suhteiden solmimisessa, vaan tasa-arvoisella asenteella ja huumorilla, hauskoja heppuja arvostetaan aina ja joka paikassa."*

Kuva 3. Kutsua kotiin voidaan pitää luottamuksen osoituksena. (Kuva: Sirpa Ahvenlampi)

Kaikki tutkimukseen osallistuneet kertoivat oman kielitaitonsa kohentuneen. Samoin he olivat oppineet sanattomien keinojen tärkeyden varsinkin silloin, kun pelkkä kielitaito oli riittämätön. Kielitaito yhdistettynä myönteiseen asenteeseen on suurin yksittäinen asia, josta kaikki kirjoittajat olivat yhtä mieltä. Vieraskokemukset opettajuuden kannalta ovat monelle avainkokemuksia. Ne ovat opettaneet suhtautumaan pelotta erilaisuuteen. Opettajalla on valtaa asemansa puolesta. On tärkeää, että opettaja on oman kokemuksensa välityksellä hankkinut

kulttuurienvälisiä osaamista ja joustavuutta, suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden arvostamista. Monikulttuuriset opiskelijaryhmät koulutuksen eri asteilla lisääntyvät Suomessa koko ajan. Vieraat kulttuurit ovat tulleet osaksi jokaisen ihmisen arkea myös viestintävälineiden kautta.

Viestinnän eri keinot tulivat ulkomaankokemuksen myötä tutuiksi. Keskenään vuorovaikutuksessa olevilla ihmisillä täytyy olla yhteinen kieli, joka koostuu sisällöllisestä osaamisesta eli kulttuurien tuntemuksesta, tilannekohtaisesta kulttuuriosaamisesta ja kyvystä tulkita yhteiskunnassa vallitsevaa kielenkäyttöä. Ennen kuin maahanmuuttajaopiskelijat hallitsevat tarvittavat taidot, opettajalta tulisi löytyä tunneälyä eli kykyä asettua toisen asemaan ja käsitellä vieraan kulttuurin aiheuttamia omia tunnereaktioitaan^[5]. Samoin heidän tulisi oppia näkemään yksilö ja ymmärtää, mitkä seikat ovat kulttuurisia ja mitkä yksilöllisiä opiskelijan toiminnassa. Opettajalla tulisi olla kyky havaita syrjäytymisen uhka ajoissa, mikä on tärkeää sekä maahanmuuttajan että suomalaisen yhteiskunnan kannalta. Opettajien omat kokemukset ”muukalaisena” olosta toivottavasti edistävät myönteisen ja ymmärtävän koulutuskulttuurin rakentamista. Empatian syntyminen edellyttää oman erilaisuuden kohtaamista. Opettajan ammatti on olemukseltaan myös eettinen ammatti.

Tutkimustehtävänä oli selvittää tutkittavien itse arvioimaa minäkuvan, ammatti-identiteetin ja asenteen muutosta, tunnekokemuksia ja valmiuksia kohdata maahanmuuttajia tai erilaisuutta vieraskokemuksen jälkeen. Kaikki tutkimushenkilöt havaitsivat minäkuvansa selkeytyneen, itsearvostuksensa kasvaneen ja asenteidensa muuttuneen sallivammiksi. Tunnekokemustensa perusteella he arvelevat osaavansa suhtautua erilaisuuteen arastelematta ja ymmärtäen. Jatkotutkimuksessa on tarkoitus valita laajempi tutkimusjoukko sekä selvittää erityisesti stereotyyppien ja normien rikkomusten kokemuksia.

Lähteet

1. Hall, S. 2005. Identiteetti. Tampere: Vastapaino.

Kokkonen, M. 2003. Tunneäly tutummaksi. *Psykologia* 2, 114-122.

Martin, W.E., Easton, C., Wilson, S., Takemoto, M., & Sullivan, S. 2004. Salience of Emotional Intelligence as a Core Characteristic of being a Counselor. *Counselor Education & Supervision*, 44, 17-44.

McLeod, J. 2003. *An Introduction to Councelling*. Buckingham: Open University Press.

Talib, M-T. 2005. Eksotiikkaa vai ihmisarvoa. Opettajan monikulttuurisesta kompetenssista. Turku: Finnish Educational Research Association.
2. Bennet, J. & Bennet, M. 2004. Developing intercultural sensitivity: An integrative approach to global and domestic diversity. Teoksessa D. Landis, J.M. Bennet & M.J. Bennet (toim.), *Handbook of intercultural training*. Thousand Oaks, CA: Sage, 147-165.
3. Nissilä, S-P. 2006. *Dynamic Dialogue. Towards transformative learning and teaching in vocational teacher education*. Doctoral dissertation. Tampereen yliopisto.
4. Seppälä, P. & Vainio-Mattila, A. 2000. *Navigating culture – A road map to culture and development*. Ministry for Foreign Affairs, Department for International Development Cooperation. Helsinki: Uusimaa.
5. Metsänen, R. 2002. Monikulttuurinen ohjaus. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.), *Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät*. Jyväskylä: PS-kustannus, 180-197.

Kommentit

[Lisää kommentti](#)